Tečaj XIX. **NOVICE** List 13.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo **vsako sredo** po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 27. marca 1861.

Vojska zoper kerte!

Gotovo je, da se bo kmali spet začenjalo preganjanje kertov, češ, da kert nam je škodljiva žival. Al pač lahko rečemo, da gospodarji, kteri kerta preganjajo, sami ne vejo, kaj delajo. Škoda, da se je že toliko pisalo, toliko učilo, kako dobrotljiva nam je ta živalica; škoda, da se je že tako na drobno popisovala kertova natora in dokazalo, da se kert nobene koreninice ne dotakne, ker nima želodca zato! Al kaj pomaga, če gospodarji vsi ne beró „Novic“ in drugih poučnih bukev. Če kak poučen gospodar svojim sosedom tudi kaj takega pové, se smejajo ter pravijo: „to gospôda le v bukvah piše, pa ni res“, in vse vraže ostanejo pri starem. Pa tudi pametnim gospodarjem, ki bi imeli dober izgled svojim sosedom biti in ki sicer radi po novih skušnjah popravljajo svoje kmetije, ni dosti mar za take majhne reči. Tudi kmetijske družbe, ki so sicer že dosti dobrega storile za kmetijstvo, niso še toliko, kakor bi treba bilo, se potegnile za nedolžnega kerta.

Pomislimo le, koliko dnarja se leto in dan potrosi za kertarje, da jih lové, — pomislimo, koliko milijonov in milijonov červov, ki so jih kebri zaplodili, in koliko bramorjev se v škodo polju in senožetim pri življenji ohrani, ker kerte lovimo, ki ta škodljivi merčes jejo in pokončujejo — in spoznali bi, da bi postave treba bilo, ki bi prepovedovala kerte loviti. Dr. Gloger pravi: „Kerte pokončavati se pravi skerbeti za pomnoženje škodljivih červov in mergolincov; zato ni nič bolj neumnega in bolj napčnega ne more kmetovavec storiti, kakor je to, da še ljudí plača, ki mu najboljega dobrotnika s senožet in vertov polové.“

Tedaj pustite nedolžnega kerta vendar enkrat pri miru; vi pametni gospodarji in ve kmetijske družbe, potegnite se za prijatla svojega, da bo konec vojske zoper njega! Kar vam je kert zril spomladi, bodite mu hvaležni za to, da vam je spravil dobro zemljo na verh; namesto da plačujete kertarje, ki jih lové, plačajte raji delavca, da kertíne razmeče po senožeti, in če vam je ob košnji nekoliko nadležen, pomislite, da je dobiček veliko veliko veči, ki ga vam storí, kakor ta škoda. Če bomo pokončavali kerte in davili koristne tiče, ni čuda, da nas snedó červi, bramorji in gosence.

Tako stojí zapisano ne v naši glavi, ampak v kmetijskem časniku „Frauend. Bl.“, ki ne prodajajo praznih reči po svetu.

Gospodarske skušnje.

(Da mleko po repi ne diší), raztopi toliko solitarja v vodi, kolikor se ga, postavimo, v kozarcu vode raztopiti dá, in te solitarjeve vode vlij v žehtar, v kterega dekla molze, toliko, da na vsak bokal mleka se šteje majhna žlica solitarjeve vode.

Ložki potok.

Popisov mnogo krajev zanimivih ali po lepoti ali čudodelnosti natore, ali radi šeg in običajev stanovavcov, ali pa po kteri drugi reči, so že „Novice“ prinesle svojim bravcom. Naj tudi jez popišem malo ta kraj, ki dosti posebnost ima, ki jih drugod ni, ali vsaj ne združenih tako.

Ložki potok leží tri ure od Ribnice (kjer je tudi kanton), dve od Soderšice, dve od Loža in dve uri od Prezida na Hervaškem. Ime Loški potok je le fari, ki šteje vasí: Travnik, Srednja vas, Šegova vas, Hrib, Retje in Mali log. Dobro uro dolga in četert ure široka dolina veže vasí; sredi doline se vzdiguje holmec, na kterega verhu se vidi lepa bela cerkev, farna hiša in šola, in ga Tabor imenujejo. Od tod se pregledajo vse vasí lahko razun Malega loga, ki bolj deleč in v stran leží. Hribje, ki obdajajo vasí, so že nekoliko goli, in od tù se začenja tista golina, ki gré čez Obloke dalje naprej in na Krasu najvišjo stopnjo doseže; vendar imajo ljudje dosti derv in pomanjkanja se jim ni treba bati, ker na strani proti Kočevju in Čebru so še veliki gojzdi, kamor ljudje le na polhov lov pridejo. Zemlja v dolini je bolj rodovitna, kot kje drugej po gričih in na lazih; seje se malo pšenice in precej ječmena, krompir je poglavitni živež tega kraja, ki se najbolj sadí in najbolj obrodí, ker ne občuti tako mraza in ozebljine; med krompir se sadí grah in bob, ki pa tudi še na njivah posebej raste. Ajde, prosá malo vidiš, zela je dosti, repe malo. Koruza ne zori, akoravno so turšični žganci zraven krompirja najpervi živež.

Dasiravno so hribje krog doline, vendar je le malo studencov. Le eden v Šegovi vasí ne vsahne nikdar in dobro vodo ima; o suhih letih morajo ljudje po uro hodá in še dalje od tù vodo domú voziti za kuho in pijačo; sploh je tù voda bolj častena in jo varujejo dobro, da se je kaj ne pogubi. Pri vélikem studencu v Travniku še veči izvira pri „Nadskem mlinu“ in kedar ima dosti vode, tudi tri ali štiri žage goni in se potlej kot majhen potoček med travniki in njivami vije in v zemljo zgubi, kakor vsa druga voda te doline. Ti požiravniki se vijejo daleč pod zemljo, in čudo daleč vodo spet izbljujejo; tako je eden, kterega voda iz Ložkega potoka pod zemljo do Ribnice pride in tam spet izvira, česar so se ljudje že večkrat prepričali. Kadar delj časa silno dežuje, se odpró nenadoma novi studenci, ki s silnim šumenjem in bobnjenjem vodo kot vodometi brizgajo in valijo iz droba gorá, da se daleč sliši njih grozno veršenje; tako sta predlanskem v jeseni dva studenca vasi Travnik, Srednjo in Šegovo vas z vodo dobro oskerbela, da jim ni bilo treba daleč hoditi po-njo, ker po veži in po sobah je je bilo dosti in ljudje so se mogli na izbe spraviti in še ljubo živinico gori v varnost djati; pa tù so sobe najmanj poldrug seženj nad zemljo, spodaj so hlevi in kleti. In to je voda lani v eni noči storila in samo dva studenca; zato ljudje zmiraj prerokujejo, da bo kdaj vès Ložki potok jezero postal in se ljudje po jezeru na plavih in v čolnih vozili.

Ta kraj znači tudi to, da se na lazih in v gojzdih dobijo globoke in široke jame. Verzi kamen noter, boš slišal čez čas pok na kako skalo, čez čas spet, in spet čez čas kaj tacega; tako kake petkrat in dalje se ne sliši več na verh zemlje. Tudi te jame so v zvezi z daljnimi kraji; vergel je kmet na lazu v tako jamo svojega psička, ki mu je

nadležen postal, in čez tri dni pride spet domú; pri Oblokah neki je iz zemlje priromal. Večidel je v jamah, ki niso tako silo globoke, voda, kar se spozná lahko po kamnu, ki se noter verže, in sliši se, da na zadnje v vodo cmokne. In takih jam ni malo, jih je sila dosti, na lazih jih posebno ljudje poznajo, v gojzdih pa niso tako poznane in veliko je neznanih.

Kakošne rastline na lazih, po gojzdih ali na travnikih rastejo, ne morem popisati, ker nisem rastlinoslovec. Le to vem, da kaj dobre gobe rastejo, neke so „presnice“, in neke druge „mavrahi“. Posebno perve so kaj dobre; sirove se lahko jedó in imajo tudi jako prijeten duh; so bele in rastejo v velikem širokem risu (v polokrogu) gosto ena za drugo; zemlja krog njih je sila černa, kot bi jo kdo dobro pognojil, in se dobé le v deževni pomladi; ko bi jih kdo v Ljubljano na prodaj prinesel, vem, da jih sila drago spečá, ker na Kranjskem jih drugej ni.

V tem kraji in v gojzdih blizo njega tudi veliko divjačine živí; toda pred kakimi 50 leti se je je veliko več še tù klatilo. Volk je bil skoraj kot domača žival, v jeseni so prišli in nagajali ljudém celo zimo, ki ni ravno kratka; ponoči so mogli vsacega pišeta zapreti, ako ne, bi bilo rop samogoltne živali. Če so kake nočí, ko je prijazna luna ivje po drevju trosila, le preveč lajali in tulili v vasi pred kako hišo, se je usmilil kdo, natolkel puško in kakega zvernil in mu za zmirom zavezal veselje, luni tako neslano godbo napravljati. Odkar je bilo pa oznanjeno plačilo za ubite zveri, so se nekteri jako skazali in volkov postreljali da je bilo sila. Neki mlinar je posebno veselje imel, tako drago si strel plačati; neko noč ustane, in luna je lepo skoz jesensko meglo svite razpošiljala; volkov je bilo čez trideset krog hiše in tulili so, da je bilo veselje; vzame tedaj puško in pošlje enemu kroglo v bučo, da se je precej zvernil. Ko drugi to vidijo, tako strašno zatulijo, da so se mlinarju hlače začele tresti; razserdeni volkovi jamejo praskati po zemlji in hišo spodkopavati, in do jutra so neznano veliko jamo naredili in nekaj hiše spodkopali. Pa to moža ni ostrašilo, in še bolj jih je smodil, dokler je imel kaj smoditi.

Medvedov je bilo tudi v prejšnih časih veliko, pa tudi sedaj se jih ne manjka. Skoraj vsako leto kteremu pot iz tega sveta pokažejo; predlanskem je mašinist parne žage pol ure od vasí Travniške sam rujavkastega medveda ustrelil; šel je namreč na lov po svoji navadi in psa mu priženeta medveda. Lani je pa gojzdnar osemnajst lovcov (se vé da kmetov, ker ti so najbolji streljavci) zbral in šli so ne deleč od kraja na lov; vedili so že pred za medveda, medvedko in dva mlada. Kar psi medveda priženó in ravno nasproti najboljšemu lovcu; ko ga medved zagleda, zarujoví na vso moč in čeljusti pokaže; ta pa meni nič tebi nič hladnokervno pomeri in v gerlo kroglo spustí; krogla gré skoz gerlo in serce, in v pljučah ostane; medved se pokonci postavi, kot bi lovca objeti hotel, pa od druge strani krogla v sence prileti in precej se zverne; strašna zver je bila; bil je jako velike rasti in černe barve in tehtal čez tri cente. Veliko povest in dogodjajev vedó ljudje o medvedih, ki so jih doživeli sami in so res zanimivi.

Razun teh divjih zverí se tudi lesic in kun ne manjka; zajcov je čez silo in sern pobijejo vsako leto tudi precej.

Toda neke živalice še nisem omenil, ki ta kraj posebno znači in se malokje tako pogosto dobí kot tukaj. Polh je ta živalica, podobna na velikosti podgani, pa bolj kosmato dlako ima; vsaj je morda že vsak vidil polhove kape. Zavoljo dobrega mastnega mesa in kože ga lovijo. Naj popišem malo lov teh le naši deželi znanih živalic.

Skoraj vsak gospodar ima domá veliko majhnih škrinjic, ki se jim pravi „samojsterni“, v kterih je na kljukici notri suha lesníka nataknjena, ki lepo in dobro diší, se sproži in po polhu je. Po navadi gredó lovit v tamne goste gojzde, ki so bolj oddaljeni, ali v „Mertolaz“ ali v „Sušjak“. Opoldne grésta od doma eden ali dva; vzameta nekaj krompirja sabo. Tak gojzd je še pervoten, silne bukve in visoke smreke v nebo kipijo; na tleh ležé drevesa ali od starosti trohnele, ali pa od burje in silnih viharjev razmetane, v divjem neredu; kjer je poleti raznopisani metulj po dišečih gojzdnih cveticah letal in iz piskercov sladki med serkal, kjer je serna skakljala zraven hladnega studenca, ki je šumljal skoz mahovite skaline, kjer je vetrič lahno pihljal skoz zelene veje stoletnih bukev: tam ne vidiš jesenske dní ne ferfljati lahkega metulja ne brenčati okornega kebra; kjer je nedolžna serna se v visoki travi veselila, zdaj njene obeljene kostí zagledaš, bistro oko in ojstri krempelj mogočnega orla ali ponočnega vjera so se va-njo zasadili; mesto sladkosmejočega studenca se divji neurnik v dolino valí in gromí, da se razlega deleč po lesu; mesto milujočega vetriča ojstra merzla sapa v obraze brije, rudeče in rujavo listje bukev prenaša sèm ter tjè in lomi vihár veje košatih bukev in visoke verhe smrek in hoj vije in poka na dvoje. Kako blizo je tù združeno tisučletno življenje in vsakletna smert. Lovec na herbtu prinese v gojzd svoj živež in samojsterne, in si poiše pripraven kraj, kjer misli, da bo najbolji lov, kjer se bukev in smreka bratite in blizo skupaj rastete. Še podnevi vzame sekirico in orodje za lov, ter gré po gojzdu; s sekirico si pot dela, da ne zgreší, na vsako drevo zaporedoma mahne z njo, da se bela lisa pozná. Kjer dobí skupaj bukev in smreko, nastavi eden do dva sežnja visoko in tako gré na okrog kako uro, da vse samojsterne razstavi. Ko nazaj pride, je že noč svoje krila prosterla čez visoke verhe gojzdne. Zbere skupaj listja in suhih vej, ukreše ogenj in svitli visoci plamen švigne kviško k nebu v gosto zeleno smrečje; suhega šarja si veliko nabere, da ima v tmini nočni dosti kurjave in svetila. Potlej začne en seženj dolge bakle delati in jih suši pri švigajočem plemenu sedeč; podzemljice v žerjavico zarine, da si utolaži upitje in kričanje v notranjem predalu. In ako sta dva skupaj, si pripovedujeta, kolikrat je bil na lovu, kako dobro ali slabo se je sponesel; tudi si vošita, da bi jima sova in nočni vjer ne prepodila polhov, kjer zlo se bojé polhi strahovitega petja sovražnih sov. Ali se menita od gojzdov hervatskih in zaslužka ondod, kako silno terpljenje je tamkaj pri mrazu hraste klati in derva delati; pa zaslužek spet unema in veselita se te zime. In res, pozná se tem možem na ogorelem obrazu, da so navajeni letnega solnca, ki jim v lice gorí in pot izbuja iz terdih gibčnih udov, in so se pobratili z zimskim ledom in severno burjo, ki jim berke osivi in oledení, da so terde ko hrast, ki ga sekajo. Kako jima visoki plamen obličje žarí, in kako se svetijo temne očí ko dve lahke iskri, ko dve nebesne zvezdi! Zdaj tiho poslušata, kjer sta čutila, kako polhi po dva in dva iz polšin začnejo lesti, kako na drevesa plezajo, kako zdaj tù zdaj tam samojstern klopotne in snedeža zagrabi. Noč je temna, luna se ne prikaže, sova sicer šine časi krog glave lahno, da se komaj sapa čuti, pa ne dá slišati groznega glasú, še vetrič ponočni le tiho šumlja skozi jesensko listje bukev: lov bo bogat. Lovec vzame nekaj dolzih bakel saboj in eno zapali in se podá po poti, ki jo bele lise na drevesih kažejo; terdno stopa skoz goščavo in čez dolge šibke bervi, ki jih je skerbna narava napela nad temne sterme prepade ali čez globoke jame; sicer ne vidi v nočni svitlobi nevarnosti, ker je vse zaraščeno z beršlinom in listjem natreseno; al pri dnevni luči bi si za vès svet ne upal čez iti, ker drevo je lahko strohnelo. Lov je bogat: skoraj v vsaki škrinjici tičí polh; zaklepljen samojstern se odpre, zmet spet nastavi in popravi dišečo vado; tako gré naprej do zadnjega, in kakih 30 – 50 polhov saboj prinese; to hojo storí po trikrat v noči in na jutro spet, ko zora že rumení obnebje in dan naznanuje, in tako vjame v lepi za lov pripravni noči, in če ima obilo škrinjic, 100 — 150 polhov. Kožice se porabijo domá ali prodajo, meso snedó in mast, ki je posebno ce-

njena, spravijo. O svetem Mihelu se začne lov in terpi, dokler sneg ne pade ali deževno vreme ne nastane.

(Konec prihodnjič.)

O ljudskih učilnicah.

Libeliče na Koroškem. — Veliko se je že pisalo o začetnih ali ljudskih učilnicah. Iskreni podpiravci ljudskih učilnic in materi svoji Slovenii zvesti sinovi, so nam v „Novicah“ mnogo svetovali, kako naj bi se v ljudskih slovenskih učilnicah poduk na boljo stopnjo povzdignil. Ker je slehernemu pripušeno, povedati kar misli, ne zamerite mi, učilnicam prijatli, da se tudi jez oglasim, ter vam razodenem, česar po mojem mnenji pred vsem drugim je najbolj potreba, da se naše ljudske učilnice zboljšajo. Potreba nam je:

I.

dobrih, za domovino svojo unetih učiteljev. Kaj — bo morebiti kak učitelj zagodernjal — kaj berbraš ti? mar nismo verli sinovi mile majke Slovenije, ali ne podučevamo v maternem jeziku? Dobro vem, da je mnogo učiteljev in celó sivih starčkov, kteri so iskreni rodoljubi in so si na vso moč prizadevali, da jim ljubi materni jezik sedaj prav gladko teče. Vsem takim se ponižno poklonim in iz serca rečem: slava! Naj vam Oče nebeški trud vaš obilno poplača! Al žalibog! jih je pa tudi preveč zanikernih in brezvestnih, kterim sicer slovenski duh dobro diší in tekne, toda za slovenščino jim je toliko mar, kakor za piškav oreh. — Vas same vprašam, dragi učitelji! ali zaslužijo taki vaši bratje lepo ime „učitelj“, kteri v učilnici slovenščino spačujejo z nemščino, na pr.: zakaj si ersch t prišel? — ti zumalo znaš, — pojdi s ponka, pokaži plateltof itd. In kakošni so njih napevi v cerkvi? Lahko rečem, da v marsikteri cerkvi ni nobene podgane in miši več, ker so jih strašni napevi in grozovito mlatenje po orglah že davno v beg pognali. Ako mi tega kdo ne verjame, lahko se do živega sam prepriča, naj gré le v nektere cerkve. In taka se godi v čisto slovenskih krajih! Ali bi ne bilo boljši, da bi nobene učilnice ne bilo? O milovanja vredni otročiči!

Da bi se toraj poduk in slovenski jezik v ljudskih učilnicah slovenskih na višo stopnjo spravil, je treba dobrih za blagor naroda našega unetih učiteljev. Od kod pa dobiti dobrih učiteljev? Iz dobrih učiteljskih pripravnic. K povzdigi poduka v slovenskih učilnicah je tedaj treba

II.

dobrih pripravnic, v kterih naj bi se podučevali oni, kteri bodo ljubo slovensko mladino podučevali, kakor potrebe sedanjega časa to terjajo. Govorí se vedno in povsod o prenaredbah srednjih in višjih šol; o temeljiti prenaredbi ljudskih šol ni duha ne sluha, kakor da bi tù nobenih poprav treba ne bilo.

Da bi se učiteljskim pripravnikom prav učiteljski duh vdihnil, je potreba, naj se učiteljskim pripravnicam vodja izvoli mož, ki je domač, ki jezik svoje domovine in vse nje potrebe in krajske okolišine jako dobro ume in kteri je že kaj poskusil. Skušnje učé, da se ravno po tistih škofijstvih v učilnicah poduk dobro ravná, kjer se učiteljskim pripravnicam vodja jemlje mož, ki je že kaj v deželi poskusil ter potrebe in okolišine njene pozná. Kdor nič nima, tudi nič dati ne more.

Na drobno nočem segati v to, kar bi se v naših pripravnicah popraviti imelo, ker po prenaredbi ljudskih šol se ima ravnati prenaredba pripravnic, v kterih se izrejajo šolski učitelji. Naj so pa šole in učitelji po starem ali novem, treba je učiteljem

III.

učiteljskih zborov. Toda učiteljski zbori, da bodo več ko dozdaj hasni imeli, morajo tudi drugo ter boljšo obleko obleči. Kakošni so bili dosihmal učiteljski zbori? Koliko koristi so učiteljem in ljubi mladini donašali? Učitelji, prijatli moji! roko na persa in z mano recite: malo, malo, ali celó nič! In zakaj? Ogleda učilnic je razposlal učiteljem pismeno, kaj imajo prepisati, rečem, prepisati. Po lastnih skušnjah to terdim. Bil sem večkrat v učiteljskih zborih, ter se do živega prepričal, kako so učitelji svoje spise berbrali, ktere so iz knjig povzeli. Potem, ko je vsak svoj spis ali prav za prav prepis zbral, je bilo učiteljskega zbora konec, pa nobene koristi, in po mastnem obedu se je vsak na svoj dom vernil, ne trohice bolji ko prej.

Učiteljski zbori morajo torej svojo sedanjo obleko spremeniti. Po mojem mnenji naj bi oblekli takošno le obleko: Pod klop z vsem pisanjem! Šolski ogleda naj sicer kraj in dan odloči, kjer in kdaj se imajo učitelji — tudi učeniki keršanskega nauka — njegovega okrožja zbrati. So se učitelji zbrali, naj enemu velí z učenci, kterih je ondotnemu učitelju v ta namen odbrati zaukazal, računiti, drugemu brati itd., da se prepriča, kako ta ali uni podučeva, kaj temu ali unemu še pomankuje, in potem naj bi se to v zboru vzelo v prijazen pretres. Pa tudi cerkveno petje bi naj se ne pozabilo, zakaj v nekterih krajih je strašno zanemarjeno. Učitelje je treba jako jako spodbosti, da bi jim mar bilo za lastno izobraženje, ter si čedalje boljši čin učenja prisvojili; tisti, ki najumniše podučeva ali prepeva, naj bode očitno pohvaljen ali prejme tudi kako darilo.

Prav bi tudi bilo, ako bi okrožnji ogleda učilnic tudi na to gledal, da bi učitelji njegovega okrožja pri vsaki saj konecletni šolski preskušnji bili, ter se tako eden od druzega prav in umno podučevati učili.

Poduk v ljudskih učilnicah slovenskih na boljo stopnjo vzdigniti, bi pa tudi treba in jako koristno bilo, ako bi enkrat

IV.

vedna sprememba in odločba šolskih knjig nehala. Že okoli 10 let se knjige v ljudskih in viših učilnicah leto na leto spremenjavajo ter zboljšujejo; al dozdaj je ta vedna sprememba šolskih knjig poduk bolj overala kakor pa podpirala, zlasti v ljudskih učilnicah. Komaj se je učitelj ene knjige privadil, že jo je moral v kot zapoditi, ter si drugo pripraviti. In zakaj je ljudém za učilnice tako malo, ja v nekterih krajih celó nič mar? — Nekoliko tudi zategadel, ker morajo otročičem svojim vsako leto nove knjige omišljevati.

Naj bi toraj šolski svetovavci se zbrali ter se posvetovali, kakošne knjige bi sedanjim terjatvam ustregle, in za najpripravniše spoznane za dolgo poterdili, da bi zmotnjav in ovér v podučenji enkrat konec bilo.

H koncu pa vsem učiteljem kot prijatel roko podam ter prosim, mi ne zameriti, ako sem kterega z odkritoserčnim pisanjem piknil. Na noge, učitelji! sada nam je solnce lepše sijati jelo; ne zamudite zlatega časa in popravljajte, kar je bilo dozdaj zanemarjenega.

T. M. Štantetov-Šentvidski.

Odperto pismo

prečastitemu gospodu Jožefu Globočnik-u, fužinarju v Železnikih.

Morebiti se bote čudili, da Vam to pisemce ne pride po pošti, ampak po naših hvale vrednih „Novicah“ v roke, in zakaj da Vam tako pišem? Zato, da bi še drugi brali, ktere to zadeva, kar mi je pri sercu. Želja mi je, terpljenje kovačem polajšati in zato svetujem: Prenaredite nekoliko delavni red!

Do zdaj vstajajo v Železnikih kovači k delu od 11. ure do polnoči in kujejo do 10. ali 11. ure dopoldne. Toraj spijo le od kake 6. do 11. ure ponoči, verh tega se še popoldne navadno kake dve uri k počitku podajo, da trudne ude malo pokrepčajo. Al tak red je le zgolj navada, iz

k ere izvira obilo težav, zdravje delavcom spodkopuje, pa je tudi sicer brez prida.

Ne zaverzite toraj mojega sveta, kako bi se dal ta red prenarediti, in sicer tako, da bi še le ob dveh zjutraj začenjali kovati in o poldne nehovali. Potlej naj bi se pa spanje popoldne opuščalo.

Zakaj Vam to premembo priporočam, Vam hočem, dragi gospod! v kratkem razjasniti:

Da je strašno težavno, iz najboljega spanja vstajati, si lahko vsak sam misli, in kdo se more čuditi, da še starega kovača groza prešine pri glasu, ki ga k delu kliče? Hlapci, ki so dostikrat majhni otroci 8 do 10 let stari, se večidel še ne zbrihtajo in tekajo omamljeni ob roci otožnih starišev po nočnem merzlem mraku v kovačnice (vignice). Ko kovati pričnejo, so še tako dremotni, da z glavami skoraj čez nakvalo padajo. Verh tega kri rada teče iz nosa takim mladim delavcom. Vzrok teh nadlog je med drugim napčni in zopernaravni čas dela. Nature zakon je tak, da človek ponoči počiva; po ponočnem pokoji si moramo moči iznova dobivati. Ko opoldne solnce najvišje stojí, takrat najmanj občutimo telesno težo; temu nasproti pa je o polnoči človeško truplo najbolj oslabljeno. Če tedaj o polnoči delaš, nasprotuješ naturnim postavam in se jim ustavljaš v veliko škodo; zakaj tako bojevanje zoper to, kar natura terja, je gotova poguba človeške moči.

Pomanjkanje spanja o polnočnem času je zdravju zlo škodljivo. Slavni kraljevo-pruski deržavni zdravnik dr. Hufeland pravi v svojem spisu z imenom „Makrobiotik“ (ali nauk, kako si življenje podaljšati), da ni vse eno, kdaj da spimo, ali ponoči ali podnevi, in da se motimo, ako menimo, da je vse eno, če podnevi toliko časa spimo, kolikor smo ga noči odvzeli. Ta slavni zdravnik nam pravi, da žila v človeškem truplu zjutraj najbolj počasi bije, tem hitreje pa kolikor bolj se dan večeru bliža, in da se na večer vsakega človeka neka tiha merzlica loti, ki se ji „večerna merzlica“ pravi. Ta merzlica je na najvišji stopnji o polnoči, ko je solnce od nas najdalje. Kakor je pa pri nekterih boleznih nasledek prehlajenja smert, tako se mora ta merzlica prebiti, ko je na najvišji stopnji, o polnoči, v gorki postelji, po malem potu; če ne, pa začne telo bolehati.

O polnoči delati se pa pravi tudi slabo gospodariti. Kakor je bilo že zgoraj rečeno, je človeško telo o polnoči nekako oslabljeno. Delavec toraj, bi rekel, le z eno roko dela med tem, ko se z drugo spanju brani. Toraj doseže delavec po takem terpljenju le polovico pravega prida. Vstane naj pa pozneje, ko je telo že bolj po spanju okrepčano, gotovo bo z večjo serčnostjo in veseljem delal, in kmalo bo v dobrem spanji zamujene ure popravil.

Prosim Vas tedaj, prečastiti gospod, pogovoriti se z drugimi gosp. fužinarji v teh zadevah, in če ste tudi mojih misel, skušajte in skerbite, da se bo vprihodnje po tukaj predloženem delavnem redu ravnalo.

Sprejmite serčen pozdrav in zagotovilo iskrenega spoštovanja!

Iz Krajnske gore dné 8. sušca 1861.

J. Levičnik.

Lepoznanski del.

Turki in raja.

Poleg ilirskega.

(Dalje.)

VI.

Klic straže prebudí jek v skalnatih stenah. V hipu planejo hajduki na noge in tudi mladi Glavač skočil je na svoje mesto ter pridružil se med tovarše. Hajduk iz straže pa glasno zakliče: „To so naši!“

In veselo pozdravljajo tovarši Aleksa Mladenoviča, ki je, vernivši se, stopil v sredo svojih družejev.

„Da ste zdravi! — Dobro došel! — No, kako je? — Ste li dobro vredili vse? Je-li paša sprejel naše pogodbe?“ — tako prašajo hajduki svojega poslanca, ter v svoji vedoželjnosti niso zapazili, kako je tudi Emira, tirana od neke skrivne močí, bližaj pristopila; tudi drugo ženstvo izšlo je iz svojih spavnic; al si niso tako blizo upale, kajti ne spodobi se ženskam vtikati se v možke opravila.

„Povej nam tedaj“ — reče zdaj stari Mladen — „kako je bilo pri pašu?“

Mladi Aleksi zadovoljno suče začernele berke, ker je to dopadlo njegovemu ponosu, da se pozornost imenitnih in starejih družejev samo na njega obrača. „Vedite tedaj“ — prične — „kako smo popotovali. Berzi so, kakor veste, naši konjiči, in zarano v jutro dospeli smo pred Novipazar. Ali že v Vučiternu smo v pravem pomenu besede vtaknili palico v mravljišče, kajti je bilo tam zbranih Turčinov, da ni bilo viditi ne zidov ne obkopov pazarskih.“

„Verujem“ — reče Mladen s posmehom — oni se hipoma spravijo skupaj kakor volkovi, kadar ovohajo merhovino.“

„Da, da“ — prikimovali so z glavami hajduki, Aleksi pa nadaljuje: „Ko so nas zapazili pagani, so se ravno klanjali (molili) — vem, da klicali so vraga, drugač ne more biti — pa niso še dokončali žlobudranja in že so se zagnali na nas. Zvornički beg Alia-Vidaič.“

„Izpljuni“ — zarujovejo nekteri hajduki — „to je vražji sin pasjega rodú Brankoviča, ki je izdal rod svoj in Boga na Kosovem polju. Prokleto mu ime na veke.“

„On sam“ — govoril je Mladenovič na dalje“ — „vihral nam je nasprot in mahal s svojo sulico, kakor da hoče celi Balkan nabosti. Ubogih rajev je sicer dosti nabodel, al hajdukov? No, in mi smo gledali, posmehajoč se; Glavač pa mu je pravil resnico naravnost v obraz, in tako smo dospeli v Novipazar. Poturice so serdito stiskali pesti in škripali z zobmi, al mi jih nismo gledali, še manj se menili ž njimi, ampak naravnost se napotili k paševemu dvoru“.

Hajduki zadovoljno kimajo z glavami, vravnavajo terbice in pasove ter sučejo berke, pozorno poslušajoči toliko važne naznanila.

„Paša sedel je na svojem divanu“ — nadaljuje Aleksi — „ko smo pred njega stopili. Naprej nas je dobro opsoval in rekel, da naj odložimo orožje, al Šeravica mu reče, da on je sam pes, pa da nočemo orožja odložiti, ampak da hočemo se zopet verniti, al pa napadeni braniti se do zadnje kaplje kervi, on pa v tacih okoljšinah nikdar več noče viditi svoje hčerke.“

„Glej! glej! Šeravico“ — pohvalijo ga hajduki.

„Bratje!“ — reče Aleksi resnobno — „akoravno je paša ljut pagan in nejevernik, vendar sem ga miloval, ko se na Šeraviceve besede verže na zemljo, pulijoč si sivo brado in klicajoč hčerko po imenu; — samá Šeravica in Glavač sta si nemirno sukala berke in brat moj me dregnil je pod rebra“.

„E, povej dalje!“ — godernjajo hajduki — „se vé, je pač oče, akoravno je zapisal rogatemu svojo dušo.“

Zdaj se zasliši tihi stok, vzdigajoč se iz pers Emire; al devojka zopet omolkne ter stojí brezčutna, kakor kol, prikovan k zemlji.

„Glavač zdaj pašu razloží naše tirjanje“ — nadaljuje Aleksi. „V početku se je paša strašno začudil in nad našo derzovitnostjo debelo gledal ko zaboden vol, ne vedši besedice spregovoriti. Al kmal si reč premisli in pravi: „Mnogo tirjate, pa — naj bo za mojo hčer“, in berž zapové, naj se razide vojska. Glavač me je tedaj poslal, da vam naznanim, kako in kaj da je.“

„Pa zakaj ni sam došel in tovarši?“ — zavpraša Mladen. „Glavač je ostal pri pašu, Šeravica in brat pa sta šla po okolici, da vidita, li ne kuje paša kake prevare.“

„To je tudi previdno in pametno“ pohvali Mladen; „kdor Turku verjame, s sitom vodo zajema.“

„Jaz sama sem porokinja, da mož-beseda bo njegov oče“ — oglasi se zdaj Emira, stopivša v kolo hajdukov; — neobična resnobnost javlja se v vsem njenem obnašanju. „Jaz sem za njega priča“ — reče navdušena — nikdar dozdaj še ni prelomil dane obljube.“ (Dal. prih.)

Dopisi.

Na Dunaji 16. sušca. **H. Б.** (Konec) — Pomenljivi in razsodivni bodo tedaj prihodnji deželni zbori. Naš ima posebno in pervo izreči svoj značaj, povedati in oklicati mora svobodo narodnosti slovenske, to je, conditio sine qua non, to je znamenje, na kterem bomo spoznali prihodnjo ustavnost, znamenje, ki nam je porok za vse to, kar je v diplomih načertanega, to je vse, kar je perva njegova naloga, zakaj pri nas svoboda brez narodnosti je nič, je blodnja in laž, ki nima obstanka — je drevo brez korenine, kakor razkazuje slavni domorodec g. Majar — slava mu! Vi vsi, ki bote pervi zvoljeni, kterih imena so nam že od nekdaj mile in drage, kí se niste nikdar izneverili domovini svoji, glejte, da doveršite sveti poklic svoj in želje narodove in potem hvala in slava vam in blagor nam vsem in vsem unukom našim! S presrečnim veseljem vas bomo spremljevali na vseh vaših trudapolnih potih ter vas podpirali z občno veljavo in kar nam bo mogoče. Pa tudi vi žlahni gospodje, podajte narodu svojo roko, in podpirajte ga, ker le zedinjenim ž njim bo tudi za vas dobro in pravo, in srečna bo domovina naša v perstanu velike Avstrije. Ne samo, da lepo pisati znate, kaj veljá, ampak vi morate vsi biti naši, z besedo in z djanjem; to Vam bo še le doneslo nevenljivi lovor pravih zaslug. — Tudi uradniki se zló potegujejo za poslanstvo. Od ene straní je napčno, od druge se mi zdi nekako prav, da bi gospodje, med kterimi jih je mnogo velike časti vrednih, lože kazati začeli, da hočejo z ljudstvom biti, in da bi se stena odpravila, ki je sedaj med obema. Iz ljudstva uradnik prihaja, ljudstvu tako rekoč služi, al žalibog! da je velika nezaupnost med njima, kdo more to tajiti? Al sama svobodoljubnost, sam liberalizem vam ne pomaga pri nas, kjer nam tistega pervega manjka, kar drugi narodi povsod imajo — kancelij v domačem jeziku. Vam je narodnim biti, in med narodom omiko širiti in zaupanje. Mi vsi moramo tedaj svoji biti, da nam ne bodo očitali na vsakem oglu, da nimamo značaja in da naše geslo je le: „ubi bene ibi patria“, sovraženi in zaničevani tudi od sosedov svojih. In še k tebi, slovenska mladost! se moram oberniti primoran po nekem undanjem sicer neugodnem dopisu. Kakor zmiraj si tudi zdaj upanje naše boljše prihodnosti. Kaži v djanji in nehanji, da si slovenska, da tudi sedanji zarod matere slovenske ni pokvarjen, ampak da se zaveda svojega rodú, svojega stanja. Uči se, če tudi nimamo dosti svojih slavnih spominkov nekdajnosti, vsaj po zgledu druzih, narod svoj ljubiti in za-nj tudi delati. Razgernjen ti je lep pogled v prihodnost in polja dosti za mnogo pridnih rok, ako Bog dá in sreča junaška, da viharni sedanji čas prestopimo in ladijo v zavetje srečno speljemo! Zatorej ne mudi bistriti um in učiti se pridno za prihodnje delovanje. „Wissen ist Macht“ — pravi minister Schmerling; naj bode to tudi tvoja prislovica. Sposobna boš potem, ko bodeš stopila v djansko življenje, spolnovati dolžnosti v vsakterem stanu in pospeševala boš ravnopravnost našo tudi v kancelijah, zakaj zmožna boš „amtirati“ slovensko na slovenski zemlji. Vedi, da le to je veliki kamen, ki leží na poti pravicam našim v kancelijah, da večina uradnikov naših ne zná slovenski; česar pa človek ne zná, tega se brani kar more; al ker jih je sram povedati pravo in spovedati se „mea culpa, mea maxima culpa“, pa kujejo druge izgovore, da je jezik reven, da ljudstvo ne razume našega jezika in sto druzih vraž, kterim je že na čelo napisano, da so piškav oreh. Hinc illae lacrymae!

V Mariboru 20. sušca. *) = Okolice mariborska, bistriška in šentlenartska so si za deželne poslance zvolile plemenitega gosp. Feirer-a, vélikega posestnika na pohorski grajšini Hausampahški, in mestjana gosp. Matija Lešnika, oba Nemca. „Čuk ti!“ — bo si marsikdo mislil — „ali se motim ali kaj, saj se mi zdí, da tam Slovenci bivajo; je li si nismo mogli kterega Slovenca zbrati?“ Zares je bilo 187 volivcov in sicer 187 slovenskih volivcov. Pa kaj čemo! „Slovenski poslanci bi samo slovenski znali, naše kmetijske stvari pa bi zanemarili!“ Bogme! istina to sem na svoje ušesa čul. Take osmerdene logike kmet sam nima, — nadehnoli so jim jo drugi, sicer tudi Slovenci pa odpadniki domovine svoje. — Naj tedaj povem, kako se je pri volitvi godilo, da se vidi, kako naši protivniki ravnajo. Prišlo je nekaj volivcov v Maribor že prejšni večer, da bi se še pogovorili. Celó nevedni so bili, neznaje koga bi volili, razun kterega jim je okrožni predstojnik pri sv. Lenartu in na Bistrici imenoval. Pridejo tudi neki vedeži in modreži ž njimi, da jih napojé z duhom svoje modrosti. Bili so odviše jaki nemškutarji, kaki štirje od vsakega kraja, kteri bi povsod radi celo župo s svojo soljo posolili. Pa spodletelo je tudi njim, ker Mariborčani sami so zmagali. To pa je celó lahko bilo. Mariborski okrog je imel 91 volivcov, tedaj skoro toliko, ko oba druga skupaj in tako je po večini lahko ona druga okroga prekosil. Mariborski mestjani pa so svoje kmete, od kterih vino in slive in rilje kupujo, lahko na svoje može nagovorili. Tudi čedulice s natisnjenimi imeni so se med kmete razdelivale. Tako so kmete prav za prav lahko mestjani premagali od ranoga jutra si prizadevaje, da svoje možé za poslance spravijo. Njim nasproti pa sta bojezljivo hodila dva Slovenca in sta priporočala Muršeca, Čolnika, pa Ploja in Pavliča. Verni Slovenci so si verno zapisovali priporočene imena, pa pride kter drug in jih zmoti, pravi jim: „Kaj Slovenca bote si volili, da Vam vaše škole pokvari; saj se slovenski domá učite, v školi pa se le nemškega učite; nemško je potrebno za vaše sine, če so vojaki ali če na daćo gredó, ali če kancelijske dopise hočejo brati ali po daljnem svetu potovati!“ Nekega Slovenca sem čul, ki je o Čolniku pripovedoval, da ima od cesarja nek panzion, in da mu po takem ne morejo zaupati! Lažnjivec je nekda čul, da je Čolnik na stroške kmetijske družbe pred nekimi leti govedo v parižko razstavo vodil in je to na „cesarski panzion zasukal!! Takošnih in enakih strašnih zmotnjav ni bilo časa ne moža, da bi jih bil odstranil. Ni tedaj čuda, da so se kmetje vsakemu pervemu jezičljivemu govorniku udali. Ko so bili še zadnjič skoro vsi kmetje v neki gostivnici dobro nadušeni, so se podali k volitvi. Predsednik jim prebere v nemškem jeziku zakon, da se zavedó, kterega smejo voliti. Kmetje terjajo, naj jim to tudi v slovenskem jeziku pové. Nato jim tolmači ta zakon nekdo tako-le:

„Voliti smete vsakega, a) kteri je estereihični Štacburgar, b) keri se v punem vživanju burgarskih pravíc znajde, c) naj te bo v kerem klasi, če to je naj je velki grundbezicar ali burgar ali tudi v landgmajnah to je na fraj deželi.“

„Od valrehta pa so vunsklenjeni a) take peršone, ki so kaj storile, to je, če so tati ali kakega druzega verbrehena ali übertretenge se dolžni storili, b) peršone, kere so zavoljo takih štrajfanja vrednih handlungah v untersuhengi bili, in c) keri so „eksecutio“ (—sic!—) imeli.“

Ta zanimivi prevod me je mikal, da se s prevednikom spoznam. Bil je oni slavni jezikoslovec prej nek bivši školnik v Hočah. Morebiti se tudi ta modri mož hvali, da on in njegovi otroci že od doma znado slovenski in da se jim v školi ni treba že davno znanega jezika učiti, temuč le nemško le nemško, počasi pa še se ve da francozko in

*) Še drug popis te volitve smo prejeli od gosp. g. D. (P); ker se ujema vès s pričujočim, naj je ta zadosten. Vred.

angležko, ker z ovimi jeziki se daleč pride po svetu. Po takem so pervikrat volili in pl. gosp. Feirer-a je zvolilo 130 glasov, malo glasov je imenovalo Muršeca in Čolnika, in vsi ostali poleg Feirer-a le Nemce. Ker noben drug ni imel krez polovice glasov, so druzega poslanca še enkrat volili. Mariborška okolica začne z Lešnikom in šentlenartska in bistriška ji sledi. Sreča je le še, da niso svojih ponudnikov oni mestjani vrinuli, ki pod neko lipo pijančevaje že sedaj od same liberalnosti vsem uradnikom in duhovnim — relata refero — „pereant“ napivajo. Gosp. Feirer se ceni za učenega in poštenega moža, kteri pravičnemu razvitku slovenskega naroda menda ne bo nasproti; celó inači se vêde gosp. Lešnik že sedaj v gostivnicah, da pre slovenskim kmetom samim nič ni mar za slovenščino in da jih neki dušmanini ž njo silijo. — Škoda, da se je tako naglo volilo in da se ljudje niso mogli dostojno pomeniti, kdo bi jih po njihovih mislih prav namestoval.

Iz Celja 20. sušca. Sk. — Okolica celjska je volila; izvoljena sta: g. dr. Mörtl, c. k. notar v Celji (v „Novicah“ priporočan) z 180 glasovi, in pa g. Jožef Wolf, po domače Savel v Št. Petru z 109 glasovi.

Iz Štajarskega 24. sušca. A. M. — Tudi v naši volitni okolici lutomerški so volili 20. dan t. m. poslanca za deželni zbor; al žalibog, da volitev ni po željah naših stanovnikov, ki so zlo nejevoljni. Nemškatarska nevošljivost je naše volivce s sladkimi obljubami navdala, da so namesti našega ljubega in blagodušnega rojaka, gosp. dr. Jakoba Razlaga, ki tehta na vseh treh zlatih vagah, ki so bile v 10. listu „Novic“ razložene, druzega volili. Da se naša želja ni spolnila, so krivi preroki, kteri so premalo podučene volivce s podpihovanjem obernili; spravili so med ljudstvo tudi toto geslo: „Pop je, on bi rad mešnikom vekše pravice pridobil“. Da bi take hudobneže muri popil! Čeravno potertega serca, vendar nekako ponosno rečemo: Slava Vam, gospod doktor! naš verli rojak; poznamo Vas, dobro Vašo blago dušo, milo serce in pravično obnašanje v vseh rečeh; zato niste tudi po kerčmah pridigovali, ljudém vina kupovali in po ulicah volivcov pregovarjali, kakor da bi stekli bili; zato slava Vam! Kakor Vas, poznamo dobro tudi tiste, kteri so se nam vrinuli!

Od sv. Trojice na Štaj. 21. sušca. J. Ž. — Včeraj smo na Ptuji imeli volitev; prišlo je 119 volivcov, zbrali smo si bili verlega Slovenca; al ko bi trenil, pride nek njegov sovražnik in ga začne černiti; lahkoverni volivci mu verjamejo, in si Nemca za poslanca izvolijo; prejel je 96 glasov, naš rojak pa le 22. Gospod Mihael Herman je sicer viditi učen mož; al ker ni naše kerví, ne vemo, ali bo imel kaj serca za slovenski narod. Bog ga razsvetli, da bi se za nas reve potegnil!

Iz Celovca. „Prijatel Slov.“ v 3. listu razglaša pismi ki ju je družba sv. Mohora prejela od nadškofa zagrebškega kardinala Jur. Haulika (15. sveč.) in škofa djakovskega Josipa J. Štrosmajer-ja, v kterih se, pervi darovaje 20 fl., poslednji pa 40 fl., serčno zahvalujeta za jima poslane družbine knjižice.

Iz Kreplen na Krasu 15. sušca. Ljube „Novice“, že davnej niste iz našega kraja nič povedale, kakor da bi nič prijatlov na Krasu ne imele, pa vendar dosti jih imate, dosti jih vas hvali in bere. Pretečeno nedeljo smo imeli v naši srenji popisovanje za novo volitev v deželni zbor. Izvolili smo dva moža rodoljuba, ktera bota volila pri okraji v imenu cele soseske poslanca za deželni zbor. Pri tej priložnosti smo tudi podpisavali prošnjo do visoke vlade zavoljo vpeljanja domačega jezika v kancelije. Podpisalo se je posebno veliko častitih duhovnov in županov iz naše tomajske fare iz dutovske vélike srenje, novi župan in veliko srenjčanov; vsi veseli to slišati, so prijeli za pero in so podpisovali. Prišli so pri tej priliki tudi neki viši vradnik iz našega okraja in rekli, da tudi oni poterdijo to, da bi se ljudém iz kancelij po domače dopisovalo. Hvala takošnim uradnikom! O previsoko častitljivi gospodje škofje, kteri so naši pastirji in kar jih je krajnska mati rodila! Zdaj imajo prijeten čas v deželnih zborih tudi za nas revne ovčice se v tej potrebi potegniti; njih beseda bo več zdala kakor sto druzih. Naj bojo milostljivi pomočniki tudi v tem!

M. K. mizar.

Suhorje na Notranjskem 16. sušca. Ljube „Novice“! Ne zamerite mi, da vam nekaj potožim, kar se ravno ne zgodí vsaki dan. Bilo je pred nekimi dnevi, ko pošljem neko žensko iz tukajšne vasí v Ternovo, debele štiri ure odtod, po mesa. Mesar jo zaverne z besedami, da za unanje ljudí nima mesa. Uboga ženska se prestraši, se vé da, ker se je bala brez mesa domú priti. Tedaj prosi mesarja, naj bi ga ji vendar-le danes saj hotel dati, da bi tolike poti zastonj ne imela, in še nazadnje pristavi, da je za bolnika. Al mesar ostane terdovraten — in sirota pride vsa žalostna brez mesa nazaj. Celi ljubi dan je s to potjo zgubila, in vendar nič ne opravila. Se vé, da sem ji še poverh precej plačila za toliko pot odrajtati mogel, in vžival sem namesto mesa pa nejevoljo vsled tako nepriljudenega obnašanja. Ne vém sicer, kakošne postave mesarje vežejo; tudi mi ni znano doslej, kakošne privilegije oni vživajo; to pa dobro vém, da takošno obnašanje je nepriljudno in zoper vso keršansko ljubezen, ktera veže vse ljudí v eno truplo in še zlasti z bolniki poterpljenje ima. To prigodbo zapišem v svarilo vsem unanjim, ki bi utegnili k mesarju v Ternovo na Notranjskem po mesa poslati. Jedrović.

S Cerknice 23. sušca. ☺ — Znano Vam je, ljube „Novice“, kako zanemarjena je pri nas sadjoreja. Le na posamesnih vertih nahajaš kako sadno drevo, pa še to je vse kiljavo, gerčasto in zapušeno, in če rodí kaj, bi bilo skorej treba, da bi stal gospodar noč in dan na vertu, ter odganjal male in velike tatove. Uneti veselje in ljubezen do toliko koristne pa zanemarjene sadjoreje so bili zapovedali okrajni planinski poglavar, gosp. Arko, to zimo našim ljudém, da so morali povsod ob novi cesti od unkraj Cerknice čez Rakek do Unca zasaditi sadno drevje, drevo od drevesa po štiri sežnje narazen. Drevje, kadar bo dorastlo, bo delalo o poletni vročini hladno senco trudnemu popotniku, pa tudi s svojim sadjem tolažilo lakoto in žejo, naj ga že jé kdorkoli. Le želeti je, da bi zdaj, ko so divjaki že skozi in skozi zasajeni, pa ljudje ne bili divjaki in ne poderali in habili tako lepega početja. Slišal sem tudi, da je po prizadevi gosp. Arko-ta v Begnjah, naši ekspozituri, že odločen svet za drevno sadišče, in to je prav! V mladostne serca že se mora vsaditi veselje do vsega koristnega, torej tudi do sadjoreje, in šolske ure, v to obernjene, bodo mnogo več zdale in blagra obrodile, kakor ako se jim vtepajo v spomin nektere nemške besede, ki jih pa, stopivši čez šolski prag — pozabijo. Ali bi se ne dobil in ne odločil lahko tudi pri nas kak prostoriček v tako sadišče? Tudi za svilorejo se je začelo pri nas daniti. Dva moža, ki sta po svojih okolišinah prav posebno lahko v tem spodbuden izgled svojim sosedom, sta zasadila vsak en prostor z murbami. Ko bodo vidili drugi, s kako malim trudom se lahko vjame lep dobiček, ne dvomimo, da se bodo tudi oni poprijeli tega bolj kratkočasnega kot težavnega dela in si kolikor toliko zboljšali svoje prihodke.

Iz Postojne 26. sušca opoldne (telegram „Novic“). Ravno kar je bil gospod Mihael Ambrož za poslanca izvoljen.

Ipava 23. sušca. Σ. — Danes smo volili župana in vse druge srenjske možé. Za župana je izvoljen gospod Janez Žvokel, mesar in gruntni posestnik, za pervega svetovavca gosp. Tone Stima, gruntni posestnik, za druzega gosp. Evgen Majer, c. kr. poštar, in za tretjega gosp. Tone Polšak, posestnik. Nadjamo se, da bodo novo izvoljeni možje prav skerbno našo srenjo vladali, ker so vsi pametni in previdni možje, in je pri nas marsikaj storiti potreba. — 21. dan t. m. je bil za deželnega poslanca

za idrijsko in vipavsko okrajno gosp. Alojzi Mulej, c. k. okrajni poglavar iz Verhnike, z 24 glasovi, izvoljen. Gospod Mulej ima v teh krajih veliko gruntnega posestva, ljudje ga že več let dobro poznajo, in veliko zaupanje na-nj stavijo, ter veliko od njega pričakujejo. Bog daj, da bi se za našo domovino v zboru prav dobro obnašal.

Iz Krope na Gorenskem 22. sušca. Pri nas smo mogli župana dvakrat voliti. Pri drugi volitvi, ki je bila od c. k. gosposke ukazana zato, ker pervič izvoljeni župan, kakor so eni terdili, ni bil za odbornika izvoljen, je bil za župana izvoljen gosp. France Poznik, kupec, za 1. svetovavca gosp. J. L. Potočnik, kupec, za 2. pa Anton Smrekar, posestnik. Tudi pri nas ni bilo pri volitvah brez vseh nespodobnost. Za prošnje pismo, ki ima zastran našega domačega jezika na Dunaj iti, se je pri nas mnogo podpisov nabralo, ker vsak pošten domoljub spozná pravično reč, ki je žalibog! vendar še nekterim tern v peti.

Lovračev.

Iz Trebna 24. sušca. K. — 21. dan t. m. so volivci volili poslance v deželni zbor. Izvolili so tri domače možé, poštene, pametne in premožne. Vsem sicer ni ta volitev po volji, ker bi bili radi druge imeli, in naša stran iz Litije in Rateč bi bila rada gosp. Ambroža volila, pa je bila preslaba. Al kdo more vsem vstreči! Izvoljen je gosp. Santo Treo, posestnik male grajšinice, rojen Krajnc (le rodovine laške), od vseh, ki ga poznajo, zlo spoštovan domorodec, gosp. Klemenčič, posestnik velikega grunta in mlina in župan v véliki Loki pri Trebnem, mož bistre glave, ki je doveršil 6 latinskih šol v Novem mestu, gosp. Rozman, posestnik in mesar v Trebnem, tudi pošten in pameten mož. Popolno zaupanje imamo, da vsi ti izvoljeni bojo pravo pot hodili in le to zahtevali, kar je naši ljubi domovini v prid.

Iz okolice kamniške 24. sušca. — kd — Ker smo slišali, da nam bo, ki smo 21. dan t. m. s toliko večino glasov gosp. vrednika „Novic“ za poslanca v deželni zbor volili, treba še enkrat voliti, ker izvoljeni gospod bo sprejel pervo volitev okolice ljubljanske, si že zlo posvetujemo, kterega naj bi volili med mnogimi, vse častí vrednimi gospodi, ki so nam na ponudbo; al povedati vam moramo, da nam je zdaj najbolj pri sercu po celi deželi sloveči in iz „Novíc“ nam dobroznani g. Karl Dežman, varh ljublj. muzeuma in učenik kmečkih fantov, ki se v Ljubljani kmetijstva učijo. Mi mislimo tako-le: Kdor v djanji kaže, da je za kmeta, ta bo tudi z besedo v deželnem zboru za-nj. In takih mož nam je treba!

Iz Šiške poleg Ljubljane. Pred sv. Jožefom je padel menda letošnji zadnji sneg. Zasledili smo na snegu sèm ter tjè obilo po pol palca dolgih, tankih, rudečkastih červičev. Čudili smo se tej prikazni. Povejte nam, kaj nek je to bilo?

Odgovor vredništva. Zakaj niste vjeli nekoliko teh červičev, da bi jih bili tudi mi vidili? Odgovorí vam pa na to-le g. Dežman: Mesca sušca ali tudi svečana so večkrat na snegu pokažejo černi červiči. Ljudje mislijo, da so s snegom na zemljo padli. Imajo černo barvo in kožico žametasto. Oni se pozneje v kukce spremené, ktere „šoštarje“ sploh imenujemo, in so prav koristne živalice, ker mnogo druzega merčesa pokončajo. Nemci jim pravijo „Schneekäfer“ (snežniki), v natoroznanskih knjigah so jih kerstili Telephorus fuscus. Schäff. Vsako leto te červiče spomladi na njivah najdemo, včasih pa že proti koncu zime snežno odejo na polji prerijejo in se na snegu pokažejo; vihár jih vkup pomete in v nekterih krajih jih je toliko, da bi jih na mernike nabral. Pred 3 leti so se pri Tihaboji na Dolenskem ti červiči že o vseh 3 kraljih, in pozneje o Svečnici na snegu pokazali, kar je tudi bilo v „Novicah“ na znanje dano.

Iz Ljubljane. Nektere rečí smo prisiljeni danes pretresti, pa le ob kratkem, ker nam manjka prostora. „Laibacherca“ je vzela v svoj 65. list iz nekega dunajskega časnika, ki ga malokdo bere in se mu „Fremdenblatt“ pravi, nek dopis iz Celja, ki se tako-le začne: „Naše mesto je nekoliko dní v velikem strahu“; — človek bi mislil, da morebiti potres žuga Celj podreti, ali da se Garibaldovo brodovje po Savini bliža mestu, ali da kak kervoločen lintvern leta okoli; — al nič tega! Léta le („umläuft“) nedolžno pismo zavoljo obveljave našega domačega jezika, da ga pravični možje podpisujejo. Temu dopisu pa je še „Laibacherca“ pristavila v svoji sveti jezi neke neslane opazke, na ktere kakor na celjski dopis odgovorimo le to-le: Pismo, ki „umläuft“, ni nobena skrivnost, ker je šlo v sto in sto iztisih po celi deželi; kaj zapopada, je bilo v 5. listu „Novic“ ob kratkem naznanjeno; beri, kdor brati zná! Pismo ni nobenega posameznega, ampak tistih tisučerih, ki so podpisani; natisnjeno celo nemško in slovensko v časnikih, toda v „Fremdenblattu“, pa tudi v „Laibacherci“ ne, bode še le tedaj, ko bo gospod minister pismo v rokah imel, zakaj mi Slovenci imamo toliko „Bildunge“, da vemo, kaj se spodobi, in da ne gré pisma, ki ga komu pišemo, poprej celemu svetu na nos obesti, dokler ga gospod nima v rokah, kteremu gré. Sram bi nas bilo, ako bi ne imeli toliko „Takta“. — Drugo, kar ne smemo prezreti, ker kaže, kako gospodje v bivših „massgebenden Kreisen“ o slovenščini mislijo, je odgovor c. kr. deželnega svetovavca gosp. dr. A. Schöppl-a na krepko vprašanje gosp. Brolich-a, c. k. svetovavca deželne sodnije: naj določno pové, kaj misli zastran vpeljave slovenskega jezika v šole in kancelije? V gosp. dr. Schöppl-u spoštujemo bistroumnega pravoslovca in izverstnega nemškega uradnika; al o slovenščini nima ne duha ne sluha, in le čuditi se je, kako je mogel o tej zadevi besedico ziniti, ker še tega ne vé, da krajnskega jezika ni, ampak da imamo le slovenski jezik, ki se govorí na Krajnskem, doljnem Štajarskem, Koroškem itd.! Da so pa o slovenščini ravno tako nevedni ljudje na rotovžu ploskali njegovemu odgovoru, se ne čudi nihče, kdor naše „Pappenheimerje“ pozná. „Slovenski jezik se mora še omikati“ — je rekel. Kdo ga pa mika: ali ne javno življenje, šola, cerkev, kancelija, gledišče itd.? — „Postavni izrazi se morajo določiti, sicer bo dokaj pravd“. Ko bi častiti gospod znal slovenščino, bi vedil, da že leta 1853 je na deržavne stroške prišla na svetlo: „Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs“. — „V krajnskem jeziku je več tujih slovanskih besed“ — je ravno tako modra, kakor če bi kdo rekel: v nemškem dunajskem jeziku je več tujih nemških besed. — „Sedanje krajnske prestave razume le učen Slovan“. Nikar ne krivičite jezika, kjer ljudje cele rečí ne razumejo! Nemško prosto ljudstvo ravno tako malo razume vse nemške postave kakor slovensko vse slovenske, in še učeni pravoslovci vseh ne razumejo, sicer bi ne bilo včasih na cente „komentarov“ potreba in advokati bi ne imeli nobenega zaslužka. — „Pod Marijo Terezijo je bila prava krajnščina v prestavah“. Nemec bi menda tem besedam zavernil: „Da hängt wohl noch der Zopf stark von hinten“. — „V učenih (sic!) šolah naj se učí slovenski jezik (to je slovnica) kot predpisan nauk“. Ali ni to razžaljenje duševne zmožnosti celega naroda, da se Slovenec mora skoz 8 let le edino slovnico slovensko učiti! In kdo se izučí kteri koli jezik popolnoma, kdor tolče le slovnico? Pa pustimo to pretresovanje na dalje; saj so „Novice“ že v vsem toliko govorile, da vsak pravico sprevidi, kdor ima očí in jo viditi hoče. Vsem drugim mlatimo le prazno slamo.

Iz Ljubljane.

Odperto pisemce

častitim g. volivcom 21. dan t. m. v Ljubljani, Kranji in Kamniku.

Ne morem Vam povedati, kako serčno me je razveselilo, ko sem slišal, da ste mi toliko zaupanje skazali in me na treh volitnih krajih za svojega poslanca izvolili. Te

volitve pa me toliko bolj veselijo, ker so bile Vaša čisto prosta volja. Terdno zanašaje se, da me bo kot svojega rojaka krajnsko mesto za svojega poslanca izvolilo, se nisem nikjer drugod ponujal, nobenega nagovarjal, nobenemu se prilizoval, naj me voli ali da naj za me govorí, z eno besedo, nikjer drugod nisem ne besedice zinil kakor za krajnsko in ložko mesto. Dobro tedaj spoznam veliko ceno te častí, ki mi je tako nenadoma došla, in misliti si ne morem drugač, kakor to, da nevtrudljiva delavnost, ktero žertujem v „Novicah“ svojemu preljubemu narodu že veliko let, mi je naklonila to veliko zaupanje in da je to neprecenljiva hvala „Novicam“ in tistim domorodnim rečém, ktere one zastopajo. Ker pa vsak poslanec more po postavi le eno volitev sprejeti in ker sem že opoldne 21. dan t. m. mogel gosp. volivcom ljubljansko-verhniške okolice obljubiti, da sprejmem njih volitev, se moram odpovedati obema drugima. Al s preserčno zahvalo za mi skazano zaupanje prejmite terdno zagotovílo, da bom, kolikor bo v moji slabi moči, tudi Vaš zastopnik v deželnem zboru kakor zastopnik cele svoje predrage domovine. Bog daj srečo!

Dr. Janez Bleiweis.

Iz Ljubljane. Kmetiške soseske po celi deželi so v določenih krajih volile 21. dan t. m. poslance v deželni zbor. Na Gorenskem so izvoljeni v Radolici gosp. dr. Toman, v Kranji dr. Bleiweis in gospod Golob, posestnik v Št. Jurji, v Ljubljani dr. Bleiweis in gosp. Obreza, posestnik na Verhniki; v Kamniku dr. Bleiweis; na Notranjskem gosp. Miroslav Vilhar, grajšak v Senožečah in gosp. Koren, posestnik v Planini, v Vipavi gosp. Mulej, c. kr. okrajni predstojnik na Verhniki; na Dolenskem v Trebnem gosp. Santo Treo, grajšak, gosp. Rozman in gospod Klemenčič, posestnika, v Novem mestu gosp. Zagorc, posestnik, v Ribnici gosp. Pinter, c. k. okrajni predstojnik in gosp. Kromer, c. kr. svetovavec deželne sodnije v Celji, v Černomlji gosp. Lesar, tergovec. — Včeraj v torek so volile mesta in tergi. V Ljubljani, kjer je bilo 452 volivcov, ni celó nobeden prejel predpisane čezpolovičnice glasov; največ jih je dobil gosp. Guttman (205), za njim gosp. dr. Schöppl (149), žl. gosp. Laufenstein (140), gosp. Ambrož (138), za temi gosp dr. Recher (89), gosp. Brolich (73), gosp. fml. baron Marenci (71), gosp. dr. H. Costa (34), nekteri po 2 in 1 glas. Danes (v sredo) ob osmih se bo tedaj začela nova volitev. — Kupčijska in obertnijska zbornica je izvolila gosp. Lukmana in gosp. barona Mihaela Cojza. Iz druzjh krajev nam še ni nič znano razun Postojne, kjer je gosp. Ambrož že izvoljen. — Druga volitev kmetiških sosesk v Kranji in pa v Kamniku bo véliki torek, to je, 2. dan prihodnjega mesca.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Tudi pri nas so volitve končane. To je bilo vroče, to je bil boj — tako nam ravnokar piše naš gospod dopisnik H. Б. iz Dunaja — trume za trumami, vse v dobrem redu, so šle v ogenj ter so bile kot levi; in dobljena je bila bitka; zmagali so tako imenovani „nemški liberalci“ — vsem volivcom djansk izgled, da pri volitvah jo edinost perva potreba.

— V gospôsko zbornico deržavnega zbora bo poklicano polnoletnih cesarjevičev (princov) 20, knezoškofov 18.

— Že pripravljajo ladjo „Orel“ imenovano, ki bo po Donavi presv. cesarja v Budo (Ofen) peljala k ogerskemu deželnemu zboru; pravijo, da nadvojvodi Rainer, Jožef in Ernst ga bodo spremljali.

— „Ost und West“ ima že 8000 naročnikov, tedaj stoji že na terdnih nogah.

Horvaško. Namesto sedanje c. k. horvaško-slavonske namestnije v Zagrebu se po ces. sklepu od 14. t. m. bo ustanovilo kraljevo namestništvo za Horvaško, Slavonsko in Dalmacijo. — Deželni zbor je preložen na 13. dan aprila. Ako ne pridejo tudi poslanci iz vojaške granice v zbor, ne bo iz zbora nič.

Česko. Iz Prage 22. sušca. Volitve za deželni zbor so pri kraji; „zmaga je naša“ — pravijo domorodci ćeski. Palacky je bil celó na 3 krajih voljen, Rieger, Krejci, Čupr in še drugi na dveh; tudi minister Schmerling in deželni poglavar Forgach na dveh.

Vojvodina serbska. Srbska narodna skupščina se bo začela 28. (16.) t. m., štela bo 3 škofe nezedinjene gerške vere, 25 duhovnih in 50 svetnih poslancov.

Ogersko. Iz Pešta. Čedalje bolj se kaže, da Ogri nočejo drugač z avstrijanskim cesarstvom biti kakor le v rahli zvezi „osebnega zedinjenja“. Eötvös in Déàk se ne štejeta med prenapete Magjare, in vendar žalibog! tudi ona zahtevata to. Déàk je 23. t. m. razglasil v „Naplu“ pismo, v kterem Hervatom, Slavoncom in Dalmatincom pravi, da ni res, da jim hočejo Magjari gospodje biti; naj se Hervati nikar ne odcepijo od njih. Ako pa pošljejo Hervati poslance v deržavni zbor dunajski, se ne moremo več ž njimi zastopiti, zakaj ogerska dežela svojih tisučletnih pravic ne more izročiti tujim rokam. — 20. dan t. m. so pervikrat poskusili železnico med Budo in Kanižo.

Laško. Popotniki, ki dohajajo iz Lombardije in Sardinije, pripovedujejo enoglasno, da se ondi velike priprave delajo za vojsko, in da bo kralj za več tednov Turin zapustil; Sardinci upajo, perve dni aprila z svojo armado Rim obsesti, in Garibaidi bo nek kmali poveljstvo čez prostovoljno armado prevzel. Kako pa se to ujema z novíco, da bo francozka armada v Rimu za 10.000 mož pomnožena?

Rusovsko. — Osvobodenje dosmihal sužnih kmetov je bilo v nedeljo 17. dan t. m. po vsi deržavi s prižnic oklicano. Grajšak mora kmetu kos zemlje odstopiti; zato naj mu dela nekako tlako in plača obrok, ki pa leto in dan ne sme preseči 12 srebernih rubljev (sreberni rubelj je po naše 1 fl. 61); grajšina in skupščina kmetov določite razmero po postavi; ako se ne morete zastopiti, stopi posrednik vmes.

Turško. Kar se je dolgo prerokovalo, zgodilo se je: v Hercegovini in Bosni se je vnel punt kristijanov zoper Turke; v hudih bojih teče kri na obeh straneh, vasí se požigajo itd. Armada maršira Turkom na pomoč, ki so dozdaj povsod zmagani bili. V Niksiću, neki vasi na černogorski meji, so kristijani Turke tako zajeli, da ne morejo naprej. Černogorcom, ki se vtikujejo v punt, je prišel iz Rusovskega ukaz, mirnim biti. Ni še jasno, kdo podpihuje punt; to pa je gotovo, da vtegne hud plamen po celi Turčii se vneti.

Dragi volivci ipavskih, idrijanskih sosesk!

Hvala lepa in serčna za častito radovoljno izvoljenje in skazano zaupanje. Brez ovinkov terdna beseda in kratek odgovor, da se bodem, kar moja moč pripustí, „za pravico in časne potrebe“ krepko in čversto poganjal.

Pozdravlja Vas

Alojzi Mulej, c. k. kant. predstojnik.

Na Verhniki 25. sušca 1861.

Iz Kranja (po jaderniku). Ravno smo za poslanca izvolili gosp. K. Lokarja, fabrikanta in župana.

Kursi na Dunaji 26. sušca.

5% metaliki 64 fl. 80 kr.	Ažijo srebra 46 fl. 50 kr.
Narodno posojilo 76 fl. 70 kr.	Cekini 6 fl. 97 kr.

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.